

УДК 614.2.003:617.7:001.5

Ковтун М.І.

РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДУМКИ ЛІКАРІВ ЩОДО СТАНУ ТА РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОФТАЛЬМОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

КЗОЗ «Харківська міська клінічна лікарня №14 ім. проф. Л.Л. Гіршмана»

Мета дослідження полягала в порівняльній оцінці професійної думки лікарів про сучасний стан системи надання висококваліфікованої офтальмологічної допомоги та шляхи її реформування. З використанням розробленої анкети опитано 114 лікарів-офтальмологів, які працюють в офтальмологічних відділеннях та кабінетах поліклінік, з різних регіонів України (північно-східного, східного, центрального, північного, західного). На підставі порівняння відповідей лікарів встановлено, що не задоволені своєю заробітною платнею лікарі з усіх регіонів, за виключенням лікарів з Києва та Харкова. Працювати більше за відповідну матеріальну винагороду згодні опитані лікарі з усіх міст, окрім лікарів з Харкова (38%). Більшість з опитаних лікарів задоволена своєю роботою (78-91%), окрім лікарів з Харкова (13%). Вважають, що реформа ОЗ потрібна від 57% до 91% опитаних лікарів. Переважними формами організації ОЗ всі опитані лікарі вважають медицину з багатоканальним механізмом фінансування (41%) та страхову медицину (33%). Найменшу кількість голосів набрали практика сімейного лікаря (2%) та бюджетна медицина (11%).

Ключевые слова: організація офтальмологічної допомоги, професійна думка, лікарі, реформа охорони здоров'я.

Роботу виконано в рамках реалізації Глобальної програми по боротьбі зі сліпотою «Зір 2020: Право на зір» та НДР Харківського національного медичного університету «Патогенез ушкоджуючої дії на організм негативних екзогенних факторів в сучасних умовах», № держ. реєстрації 0115U000991, 2015-2017 рр.

Вступ

На сучасному етапі реформа, яка проводиться в медичній галузі, є пріоритетною складовою програми економічних реформ у державі. Завдання реформи полягають в формуванні в Україні єдиного медичного простору. Поряд з удосконаленням первинної ланки медичної допомоги, якій приділяється значна увага, планується модернізація та оптимізація роботи медичних установ другого та третього рівня. Підходи до реформи галузі охорони здоров'я (ОЗ) науково обґрунтовані і носять комплексний характер [3]. Значне місце в проведенні реформи займає організація офтальмологічної допомоги населенню, що пов'язано з медичним, економічним та соціальним значенням патології органу зору. Суттєві зміни повинні торкнутися спеціалізованих лікарень та офтальмологічних центрів загальнодержавного значення, які забезпечують надання висококваліфікованої офтальмологічної допомоги населенню.

За думкою фахівців, існують певні проблеми в системі надання офтальмологічної допомоги, серед яких недостатня профілактична направленість первинної ланки, відсутність або повільне впровадження стандартизованих алгоритмів надання ефективної офтальмологічної допомоги, недостатнє фінансування офтальмологічної служби, значна диспропорція в обсягах фінансування амбулаторно-поліклінічної та стаціонарної ланки медичної допомоги, незадовільне медичне оснащення першої ланки офтальмологічної допомоги, застарілі нормативи навантаження

медичного персоналу, відсутність міждисциплінарної наукової медичної програми підготовки кадрів [4-6]. Важливою складовою реформи є її кадровий аспект, що стосується медичних працівників, котрі фактично об'єднують систему ОЗ та пацієнтів [1,2]. Успішність реформування галузі залежить від їх сприйняття необхідності та невідворотності змін, що відбуваються в системі ОЗ. Метою цих змін є підвищення якості та ефективності медичної допомоги населенню, а також підвищення професійного та соціального статусу медичних працівників [1,2].

Таким чином, актуальність досліджень професійної думки лікарів щодо стану та реформи ОЗ зумовлена їх важливою роллю в її проведенні.

Мета дослідження

Мета дослідження полягала в порівняльній оцінці професійної думки лікарів про сучасний стан системи надання висококваліфікованої офтальмологічної допомоги та шляхи її реформування.

Об'єкт і методи дослідження

Для визначення професійної думки лікарів, що працюють в різних регіонах України, було розроблено анкету, яка включала декілька блоків запитань (рис. 1). Серед запитань анкети для порівняння у цій статті ми обрали фінансово-психологічні питання та ті питання, що стосуються відношення лікарів до реформи охорони здоров'я.

Рис. 1. Аспекти соціологічного опитування лікарів.

З використанням розробленої анкети опитано 114 лікарів-офтальмологів, які працюють в офтальмологічних відділеннях та кабінетах поліклінік, з різних регіонів України (північно-східного,

східного, центрального, північного, західного). Розподіл опитаних лікарів за містами мешкання наведено на рис.2.

Рис. 2. Розподіл опитаних лікарів, що надають офтальмологічну допомогу, за містами мешкання.

У зв'язку з малим об'ємом груп лікарів з Києва та Сум порівняння результатів опитування з урахуванням статі було проведено за участю лікарів Харкова, Дніпропетровська та Львова, а без урахування статі - між усіма лікарями.

Обробка результатів досліджень виконана з використанням методів описової статистики та непараметричного критерію χ^2 .

Результати досліджень та їх обговорення

Результати опитування лікарів з різних регіонів України наведено в табл. 1. При порівнянні відповідей лікарів було встановлено, що по всім питанням чоловіки та жінки зі Львова та Дніпропетровська мають схожі думки, достовірних ві-

дмінностей в частоті зустрічальності відповідей виявлено не було. При порівнянні відповідей лікарів зі Львова та Дніпропетровська з відповідями харківських лікарів було виявлено достовірні відмінності. Лікарі Харкова вважають, що заробітна платня відповідає обсягу та якості їх праці. Працювати більше за відповідну матеріальну винагороду згодні тільки 29% чоловіків (достовірно $p < 0,05$) відрізняється від відповідей чоловіків з Дніпропетровська та 50% жінок (достовірно $p < 0,05$) відрізняється від відповідей жінок з Дніпропетровська та Львова). З іншого боку, не задоволені своєю роботою 86-88% харківських лікарів, що достовірно ($p < 0,05$) відрізняє їх від фахівців з інших міст.

Таблиця 1
Результати визначення професійної думки лікарів з урахуванням статі, (%)

Місто	Запитання	Стать	Відповідь		
			Так	Ні	Не визначився
Львів Ж=32 Ч=10	Чи відповідає заробітна платня обсягу та якості Вашої праці?	Ч	0	10 (100)	0
		Ж	6 (19±6,9)	24 (75±7,7)	2 (6±4,2)
	Чи хотіли б ви працювати більш інтенсивно за відповідну матеріальну винагороду?	Ч	7 (70±14,5)	3 (30±14,5)	0
		Ж	25 (78±7,3)	7 (22±7,3)	0
	Чи задоволені ви своєю роботою?	Ч	9 (90±8,5)	1(10±8,5)	0
		Ж	21 (66±8,4)	11(34±8,4)	0
	Чи потрібна реформа галузі охорони здоров'я?	Ч	9 (90±9,5)	1(10±9,5)	0
		Ж	29 (91±8,4)	3 (9±8,4)	0
	Чи готові Ви працювати в нових організаційних умовах?	Ч	0	10 (100)	0
		Ж	3(9±5,1)	29 (91±5,1)	0
Дніпропетровськ Ж=18 Ч=11	Чи відповідає заробітна платня обсягу та якості Вашої праці?	Ч	1(9±8,6)	10(91±8,6)	
		Ж	1 (6±5,6)	16 (88±7,7)	1(6±5,6)
	Чи хотіли б ви працювати більш інтенсивно за відповідну матеріальну винагороду?	Ч	10 (91±8,8)	1(9±8,8)	0
		Ж	17 (100)	0	0
	Чи задоволені ви своєю роботою?	Ч	11 (100)	0	0
		Ж	16 (88±7,7)	2 (12±7,7)	0
	Чи потрібна реформа галузі охорони здоров'я?	Ч	10 (91±8,6)	1 (9±8,6)	0
		Ж	14 (78±9,8)	4 (22±9,8)	
	Чи готові Ви працювати в нових організаційних умовах?	Ч	1 (9±8,6)	10 (91±8,6)	0
		Ж	0	18 (100)	0
Харків Ж=16 Ч=7	Чи відповідає заробітна платня обсягу та якості Вашої праці?	Ч	6 (86±13,1) ^{1,2}	0	1 (14±13,1)
		Ж	15 (94±5,9) ^{1,2}	1 (6±5,9)	0
	Чи хотіли б ви працювати більш інтенсивно за відповідну матеріальну винагороду?	Ч	2 (29±17) ²	5 (71±17)	0
		Ж	8 (50±12,1) ^{1,2}	8 (50±12,1)	0
	Чи задоволені ви своєю роботою?	Ч	1 (14±13,1) ^{1,2}	6 (86±13,1)	0
		Ж	2 (12±8,1) ^{1,2}	14 (88±8,1)	0
	Чи потрібна реформа галузі охорони здоров'я?	Ч	4 (57±18,7)	3 (43±18,7)	0
		Ж	13 (81±9,8)	3 (19±9,8)	0
	Чи готові Ви працювати в нових організаційних умовах?	Ч	0	7 (100)	0
		Ж	1 (6±5,0)	15 (94±5,0)	0

Примітка: ¹ – відмінності в частоті зустрічальності відповіді між групами лікарів Харкова та Львова достовірні за критерієм χ^2 -квадрат ($p < 0,05$);
² – відмінності в частоті зустрічальності відповіді між групами лікарів Харкова та Дніпропетровська достовірні за критерієм χ^2 -квадрат ($p < 0,05$); Ж – жінки, Ч – чоловіки

На запитання про необхідність реформи охорони здоров'я більш схожі відповіді надали жінки усіх досліджуваних міст, чоловіки-лікарі з Харкова тільки в 57% випадків думають, що реформа потрібна, що відрізняється від думок лікарів зі Львова та Дніпропетровська (в цих містах 90-91% від опитаних вважають, що вона потрібна). В нових організаційних умовах не бажають працювати практично всі опитані чоловіки та жінки.

Таким чином, професійна думка лікарів обох

статей з різних регіонів значно відрізняється стосовно відповідності заробітної платні, обсягу та якості праці та згоди працювати більше за відповідну винагороду, та є схожою стосовно необхідності реформи та небажання працювати в нових організаційних умовах.

В Сумах та Києві було опитано невеликі групи лікарів, тому результати проаналізовано без врахування статі (табл. 2).

Таблиця 2
Результати визначення професійної думки лікарів, (%)

Місто	Запитання	Відповідь		
		Так	Ні	Не визначився
Київ Ч+Ж=11	Чи відповідає заробітна платня обсягу та якості Вашої праці?	7 (64±14,4)	2 (18±11,6)	2 (18±11,6)
	Чи хотіли б ви працювати більш інтенсивно за відповідну матеріальну винагороду?	8 (73±13,4)	3 (27±13,4)	0
	Чи задоволені ви своєю роботою?	10 (91±8,6)	1(9±8,6)	0
	Чи потрібна реформа галузі охорони здоров'я?	7 (64±14,4)	4 (36±14,4)	0
	Чи готові Ви працювати в нових організаційних умовах?	3 (27±13,4)	8 (73±13,4)	
Суми Ч+Ж=9	Чи відповідає заробітна платня обсягу та якості Вашої праці?	1(11±10,4) ¹ $\chi^2 = 8,1$	8 (89±10,4)	0
	Чи хотіли б ви працювати більш інтенсивно за відповідну матеріальну винагороду?	7 (78±13,8)	2 (22±13,8)	0
	Чи задоволені ви своєю роботою?	7 (78±13,8)	2 (22±13,8)	0
	Чи потрібна реформа галузі охорони здоров'я?	6 (67±15,7)	3 (33±15,7)	0
	Чи готові Ви працювати в нових організаційних умовах?	3 (33±15,7)	6 (67±15,7)	0

Примітка: ¹ – відмінності в частоті зустрічальності відповіді між групами лікарів Києва та Сум достовірні за критерієм χ^2 -квадрат ($p < 0,05$).

На основі одержаних відповідей (табл. 2) можна зробити висновок, що київські лікарі більш задоволені своєю заробітною платнею, ніж сумські, працювати більше за відповідну винагороду згідна більшість опитаних лікарів обох міст, також більшість задоволені своєю роботою. Практично однаковий відсоток лікарів (73-78%) хотіли б працювати більш інтенсивно за відповідну матеріальну винагороду, вважають, що реформа ОЗ потрібна, 64-67% лікарів. Крім того 67-73% опитаних лікарів з цих місць не готові працювати в нових умовах.

Таким чином, професійна думка лікарів з Сум та Києва схожа щодо ключових запитань анкети,

та схожа з відповідями лікарів з інших міст.

Окрім запитань, що наведені в табл.1, лікарі висловлювали свою думку стосовно можливих організаційних форм ОЗ (табл. 3). Більш третини лікарів з Харкова та Львова віддають перевагу страховій медицині, такої ж думки 46% лікарів Дніпропетровська. Лікарі з Сум більш відповідними формами організації ОЗ вважають бюджетну медицину (33%) та медицину з багатоканальним механізмом фінансування (56%). Цю форму організації ОЗ підтримують 33-50% лікарів інших міст. За приватну медицину віддали 46% голосів тільки лікарі з Києва та 19% лікарів зі Львова

Таблиця 3
Розподіл лікарів в залежності від можливих форм організації охорони здоров'я, (%)

Організаційна форма ОЗ	Міста					Всього
	Дніпропетровськ n=28	Київ n=11	Львів n=43	Суми n=9	Харків n=23	
Страхова медицина	13 (46±9,4)	2 (18±11,6)	16 (37±7,4)	0	7 (30±9,6)	38 (33±4,4)
Бюджетна медицина	0	0	4 (9±4,4)	3 (33±15,7)	6 (26±9,1)	13 (11±2,9) ² $\chi^2 = 15,8$
Медицина з багатоканальним механізмом фінансування	14 (50±9,4)	4 (36±14,5)	14 (33±7,2)	5 (56±16,5)	10 (44±10,4)	47 (41±4,6) ³ $\chi^2 = 26,2$
Практика сімейного лікаря	0	0	1 (2±1,9)	0	0	1 (2±1,3)*
Приватна медицина	1 (4±3,7) ¹ $\chi^2 = 6,6$	5 (46±15,0)	8 (19±6,0)	1 (11±10,4)	0	15 (13±3,1) ^{4,5} $\chi^2 = 22,7$ $\chi^2 = 13$

Примітка:¹ – відмінності в частоті зустрічальності відповіді в групах лікарів з Дніпропетровська та Києва достовірні за критерієм χ^2 ($p < 0,05$); ² – відмінності в частоті вибору лікарями страхової та бюджетної медицини достовірні за критерієм χ^2 ($p < 0,05$); ³ – відмінності в частоті вибору лікарями медицини з багатоканальним механізмом фінансування та бюджетної медицини достовірні; ⁴ – відмінності в частоті вибору лікарями медицини з багатоканальним механізмом фінансування та приватної медицини достовірні; ⁵ – відмінності в частоті вибору лікарями страхової медицини та приватної медицини достовірні; * - частота вибору практики сімейного лікаря достовірно відрізняється від частот всіх інших форм.

Достовірно ($p < 0,05$) найменшу кількість голосів лікарів всіх міст разом набрали бюджетна медицина (11%) та практика сімейного лікаря (2%). Найбільш привабливою формою організації ОЗ лікарі вважають медицину з багатоканальним механізмом фінансування (41% від всіх опитаних) (рис. 3).

Узагальнені дані по всім відповідям опитаних лікарів щодо найбільш привабливих форм організації ОЗ наведено на рис. 3.

Рис. 3. Розподіл опитаних лікарів в залежності від пріоритетної форми організації ОЗ.

Висновки

Проведені дослідження дозволили зробити наступні висновки:

1. Не задоволені своєю заробітною платнею лікарі з усіх регіонів, за виключенням лікарів з Києва та Харкова, що, можливо, пов'язано з кращими умовами праці та фінансування.

2. Працювати більше за відповідну матеріальну винагороду згодні опитані лікарі з усіх міст, окрім лікарів з Харкова (38%).
3. Більшість з опитаних лікарів задоволена своєю роботою (78-91%), окрім лікарів з Харкова (13%).
4. Вважають, що реформа ОЗ потрібна, від 57% до 91% опитаних лікарів.

5. Переважними формами організації ОЗ всі опитані лікарі вважають медицину з багатоканальним механізмом фінансування (41%) та страхову медицину (33%). Найменшу кількість голосів набрали практика сімейного лікаря (2%) та бюджетна медицина (11%).

Перспектива подальших досліджень

Перспективою подальших досліджень є вивчення професійної думки лікарів стосовно суто професійної діяльності (підвищення кваліфікації, інформованості щодо сучасних досягнень офтальмології, організації лікувального процесу, матеріально-технічної бази установ тощо).

Література

1. Ковтун М.И. Реформирование высококвалифицированной офтальмологической помощи: социально-психологический аспект / М.И. Ковтун // Вісник проблем біології і медицини. - 2013. - Вип. 4, Том 2 (105). - С. 249-253.
2. Ковтун М.И. Особливості соціально-психологічного аспекту надання висококваліфікованої офтальмологічної допомоги в умовах реформування галузі / М.И. Ковтун // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. - 2014. - № 3 (6). - С. 23-26.
3. Куц Л.И. К вопросу о реформировании системы здравоохранения Украины: правовой аспект / Л.И. Куц [Электронный ресурс] - Режим доступа: archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum./Pchdu/2012_2/006.
4. Риков С.О. Наукове обґрунтування системи надання офтальмологічної допомоги населенню України : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора мед. наук : спец. 14.02.03

- «Соціальна медицина»; 14.01.18 «Офтальмологія» / С.О. Риков; Нац. мед. ун-т ім. О.О. Богомольця. - К., 2004. - 36 с.
5. Риков С.О. Організація кваліфікованої та висококваліфікованої офтальмологічної допомоги населенню України в рамках інтегративно-диференційованої моделі / С.О. Риков // Галицький лікарський вісник. - 2003. - Т. 10, № 4. - С. 108-113.
  6. Риков С.О. Організація офтальмологічної допомоги населенню з використанням диференціально-інтегративної моделі / С.О. Риков // Актуальные проблемы медицины и биологии : Сб. - К., 2002. - № 2. - С. 191-194.

References

1. Kovtun M.I. Reformirovanie vysokokvalificirovannoj oftalmologicheskoy pomoshhi: social'no-psihologicheskij aspekt / M.I. Kovtun // Visnik problem biologii i medicini. - 2013. - Vip. 4, Tom 2 (105). - S. 249-253.
2. Kovtun M.I. Osoblivosti social'no-psihologichnogo aspektu nadannja visokokvalifikovanoj oftalmologichnoji dopomogi v umovah reformuvannja galuzi / M.I. Kovtun // Visnik social'noi higieny ta organizacii ohoroni zdorov'ja Ukraini. - 2014. - № 3 (6). - S. 23-26.
3. Kushh L.I. K voprosu o reformirovanii sistemy zdavoohranenija Ukrainy: pravovoj aspekt / L.I. Kushh [Jelektronnyj resurs] - Rezhim dostupa: archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum./Pchdu/2012_2/006.
4. Rikov S.O. Naukove obr'untuvannja sistemi nadannja oftalmologichnoji dopomogi naseleennju Ukraini : avtoref. dis. na zdobuttja naukovogo stupenja doktora med. nauk : spec. 14.02.03 «Social'na medicina»; 14.01.18 «Oftal'mologija» / S.O. Rikov; Nac. med. un-t im. O.O. Bogomol'cja. - K., 2004. - 36 s.
5. Rikov S.O. Organizacija kvalifikovanoj ta visokokvalifikovanoj oftalmologichnoji dopomogi naseleennju Ukraini v ramkah integrativno-diferencijovanoj modeli / S.O. Rikov // Galic'kij likars'kij visnik. - 2003. - T. 10, № 4. - S. 108-113.
6. Rikov S.O. Organizacija oftalmologichnoji dopomogi naseleennju z vikoristannjam diferencial'no-integrativnoji modeli / S.O. Rikov // Aktual'nye problemy mediciny i biologii : Sb. - K., 2002. - № 2. - S. 191-194.

Реферат

РЕЗУЛЬТАТЫ ИЗУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МНЕНИЯ ВРАЧЕЙ О СОСТОЯНИИ И РЕФОРМИРОВАНИИ СИСТЕМЫ ОФТАЛЬМОЛОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ

Ковтун М.И.

Ключевые слова: организация офтальмологической помощи, профессиональное мнение, врачи, реформа здравоохранения.

Цель исследования состоит в сравнительной оценке профессионального мнения врачей о современном состоянии системы высококвалифицированной офтальмологической помощи и путях ее реформирования. С использованием разработанной анкеты проведен опрос 114 врачей-офтальмологов, которые работают в офтальмологических отделениях и кабинетах поликлиник из разных регионов Украины (северо-восточного, восточного, центрального, северного и западного). На основании сравнения ответов было установлено, что недовольны своей заработной платой врачи из всех регионов Украины, за исключением врачей из Киева и Харькова. Работать больше за соответствующее материальное вознаграждение согласны опрошенные врачи из всех городов, кроме врачей из Харькова (38%). Большинство из опрошенных врачей довольно своей работой (78-91%), кроме врачей из Харькова (13%). Считают, что реформа ЗО нужна от 57% до 91% опрошенных врачей. Предпочтительными формами организации ЗО все опрошенные врачи считают медицину с многоканальным механизмом финансирования (41%) и страховую медицину (33%). Наименьшее количество голосов набрали практика семейного врача (2%) и бюджетная медицина (11%).

Summary

RESULTS OF DOCTORS' PROFESSIONAL OPINION RESEARCH ABOUT THE SYSTEM OF OPHTHALMOLOGICAL TREATMENT: ITS CONDITION AND REFORMATION

Kovtun M.I.

Key words: ophthalmological treatment organization, opinion, doctors, health-care reform.

The aim of research is comparative evaluation of professional doctors' opinion about current condition of high qualified ophthalmological treatment and ways of its reformation. Using developed questionnaire the survey of 114 doctors-ophthalmologists who worked in ophthalmological department and offices of clinics from different regions of Ukraine (north-east, east, central, north and west) was carried out. Based on answers comparison it is determined that doctors from all regions of Ukraine are not satisfied with their salary, except doctors from Kiev and Kharkiv. Questioned doctors from all cities are willing to work more for appropriate economic reward, except doctors from Kharkiv (38%). The majority of questioned doctors are satisfied with their work (78-91%), except doctors from Kharkiv (13%). From 57% to 91% of questioned doctors think that health care reform is needed. All questioned doctors think that preferable forms of health care organization should be medicine with multichannel mechanism of funding (41%) and insurance medicine (33%). The least number of votes got family doctor's practice (2%) and budget medicine (11%).